

sıkıya bağlı olunmadan, madde ve gerçekçedeki açıklımlardan yola çıkarak yapılacak amaçsal yorum yoluyla, resmi evlilik dışı birlikteliklerdeki şiddet mağdurlarının da korunma kapsamına alınması olanaklıdır. Türk yargıcı hukuki bilgisi ve yorum yeteneği dâhilinde

yasayı evlilik kalkanından zaten mahrum olan bu toplum kesimi için de uygulanmalıdır. Özellikle gerçekçedeki, *boşanma veya ayrılık nedeniyle ayrı konutlarda bulunan bireyler* ifadesi bu yorumu elvermektedir. Çağdaş gelişmeler de bu yoldadır.²¹

İktidarın Bireyin Yaşamı Üzerinde Kurduğu Tahakkümde Hukukun Rolü

Onur KARTAL*

"Bugünkü hedef belki de ne olduğumuza keşfetmek değil, olduğumuz şeyi reddetmektir."

Michel Foucault

Çağdaş felsefecilerin üzerinde durduğu konulardan belki de en önemlisi iktidar sorunudur. Yapılan birçok çalışmada bu kavramın ne olduğu ve iktidarın işleyen, etkide bulunan faal bir yapı olması bakımından modern toplumda kendisini nerede nasıl gösterdiği irdelenir. Son dönem siyaset felsefesinin belirleyici isimlerinden G. Agamben, iktidar kavramına yönelik bu türden bir irdelemeyi, bu konuyla ilgilenen diğer düşünürlerle getirdiği eleştiriler üzerinden geliştirir. Öyle ki iktidarın işleyişi ile ilgili temel kavramlarını Foucault'nun siyaset kuramına yönelttiği eleştiri temelinde içeriklendirir. Agamben'e göre Foucault, son dönem yapıtlarında modern çağda iktidarın eğiliminin değiştiğine yönelik bir belirlemede bulunmakla birlikte bu eğilimin ne olduğu konusunu belirsiz bırakır. Evet Foucault devlet iktidarının artık yaşamı hedef edindiğini, doğal hayatı mekanizma ve hesaplarına giderek daha fazla dahil ettiğini, bu nedenle de siyasetin

artık biyosiyaset haline geldiğini savunarak modern dönemde egemen iktidarın işleyişine yönelik doğru bir tespitte bulunur.¹ Fakat iktidarın bireyi, bireyselleştirdiği oranda bütünselleştirdiğini söylerken bu bireyselleştirme teknikleri ile bütünselleştirme prosedürlerinin keşiştiği alanı olanca muğlaklığıyla bıraktığından, iktidarın biyolojik yaşamı nasıl ele geçirmeye çalıştığını ortaya koymadığı gibi iktidarın işleyiş mekanizmalarını hapishane, tımarhane ve hastane gibi mekanlarda aradığından bu ele geçirme ediminin gerçekleştiği asıl yeri de göremez.²

Bu temelde Agamben egemen iktidar ve biyolojik yaşam arasındaki bağ konusunda Foucault'dan farklı bir yol izleyerek, bireyin bedensel ya da biyolojik yaşamının bugün için önemini modern dönemle, antikçağ arasında bir karşılaştırma üzerinden gösterir. Antikçağda Aristoteles'ten hatırlanabileceği gibi bireyin yaşamını *bios* ve *zoe* olmak üzere iki kavram karşılar. Yalnız *bios* bütün canlı varlıkların ortak özelliği olan yalın yaşamı imlerken *zoe* bir bireyin ya da bir grubun yaşam biçimine karşılık gelir ve bütün bir siyaset analizi yaşamın bu anlamı üzerinde yükselir.³ Modern dönemde ise, bu ayrım ortadan kalkar,

* Hacettepe Üniversitesi Felsefe Bölümü Araştırma Görevlisi.

(1) AGAMBEN, Giorgio- *Kutsal İnsan- Egemen İktidar ve Çıplak Hayat*, (Çev. İsmail Türkmen), Ayrıntı Yayınları, İstanbul: 2001 s.11.

(2) A.g.y s.14.

(3) A.g.y s.9.

(21) Kanna, Cray; "Ailenin Korunmasına Dair Kanunda 5636 Sayılı Kanunla Yapılan Değişiklikler" *Terazi Hukuk Dergisi*, Yıl 2, Sayı 11, Temmuz 2007, s.120.

bireyin biyolojik yaşamı, yaşam kavramının bütününe karşılık gelir. Bu döneme ait sözlüklerde dahi yaşam kavramına yönelik bu ayrım göz ardı edilir.⁴ Dolayısıyla modern iktidarın işleyişinde, bireyselleştirdiği oranda bütünselleştiren bir teknikler bütünü gören Foucault'nun aksine Agamben, bireyin toplumsal yaşamının ortadan kaldırılmasını ve bu yolla biyolojik yaşama indirgenmesini amaçlayan, temel etkinliği biyosiyasal bir beden üretmek olan bir egemen anlayışı görür.

Agamben'e göre bu indirgemede hukuk merkezi bir konuma sahiptir. Roma döneminin hukuk sisteminde bulunan *homo sacer* yani kutsal insan kavramı bugünün egemeninin dayattığı çıplak hayatın anlaşılmasını olanaklı kılar. Çünkü *kutsal insan* en genel ifadeyle öldürülebilir ama kurban edilemeyen hayatı imler.⁵ Bu, suç işleyen bir insanın hayatına hukuksal bir uygulama temelinde öldürülebilir bir nitelik kazandırılabilceğini ancak bunun yanında, bu öldürme ediminin törensel, ayinsel bir uygulamayı dışarıda bırakacağını gösterir. Şu halde kutsal insan hem tanrısal hem de insansal hukukun istisnası haline gelir. Onun öldürülebilir olması ne bir idam, ne bir cinayet ne de kutsal alanın bir ihlalidir.⁶ Dolayısıyla Roma hukukuna göre suç işleme ediminin kendisi, insan yaşamının ayinsel ve törensel zeminini ortadan kaldırarak değerini sıfır düzeyine indirir.

Agamben'e göre, Roma hukukunun bugüne yansımaları, modern toplumların biyolojik birer yaşamdan başka hiçbir şey ifade etmeyen dolayısıyla ölüm-

lerinin de hiçbir anlamı ve değer taşımadığı bireylerden oluşan yapısında görülebilir. Modern toplumları bu biçime sokan etken ise iktidarla hukukun girdiği ilişkide kendisini gösterir. Çünkü egemen, canlılığı hukuk alanına sokarak, yaşam ilişkilerinin hukuksal normlar çerçevesinde yapılandırılmasını kararlaştırır. Bu yapılandırma için hukukun, egemen iktidarın ereği doğrultusunda kendi işleyişini askıya almak koşuluyla bir istisna durumu yaratarak toplumda bireylerin yaşamının çıplak hayata dönüştürüleceği hukuk dışı bir alan açması gerekir. İşte Agamben'e göre, modern çağın en büyük krizi bu istisna halinin bir kural ve bu vesileyle temel siyasal yapı haline gelmesinde açığa çıkar. Bütün istisnalar kural haline geldiğinde çıplak hayat alanı siyasal alanla örtüşür. Bunun içindir ki bugün egemen iktidar, bir değersizlik olarak hayattan başka bir değer tanımaz. Ve burada hukuk, iktidarın insan yaşamında *zoenin* ortadan kaldırılmasının ve bu yaşamın *biosa* indirgenerek çıplak hayatın yaratılmasının ve bu yaşam biçiminin genele yaygınlaştırılmasının aracı haline gelir. Bu anlamda Agamben için hukuk, ancak insanların hayatı ile birlikte varolabilecek bir kurum, egemen ise hukukun hayata gönderme yaptığı ve askıya alma yoluyla hayatın içlendiği yapı, şiddet ile hukuk arasındaki belirsizlik durumudur.⁷ Burada hukuk yürürlükte olmakla birlikte bir anlam içeriğinden yoksun olarak hayatı her yanından kuşatır.

Agamben, modern iktidar modeli olarak betimlediği bu yapıya tanık olabileceğimiz en uygun mekanların kamp-

lar özellikle de toplama kampları olduğunu öne sürerek, Foucault düşüncesinden ikinci temel kopuşunu ortaya koyar. Foucault her ne kadar iktidar işleyişlerinin mikro ölçeği olarak hapsedane, hastane ve tımarhaneleri mercek altına almış olsa da, Agamben'e göre kamp, hukukun egemen tarafından askıya alınarak hukuk dışına alan açıldığı bir toplum düzeninde, bu hukuk dışılığın hüküm sürdüğü, yaşamın biyolojik bir değerden başka hiçbir şeyi ifade etmediği, insanların kurban edilmeksizin öldürülebildiği yegane mekandır. *Homo sacer*ın apaçık örnekleri olan Yahudilerin, toplama kamplarında Agamben'in sözleriyle "delice, dev bir kurbanın nesnelere olarak" değil, "Hitler'in ilan ettiği gibi 'bitler olarak'" yakılmaları bu savı destekler niteliktedir.⁸ Yahudilerin yaşamaları toplama kamplarında hem ölümlüne bir iktidara maruz bırakılır hem de mutlak bir terk edilme ilişkisine tabi kılınır. Bu yönüyle kamp, siyasetin biyosiyasete dönüştüğü yer olarak modernitenin açılış alanıdır.

Ancak egemen-hukuk ve toplum-birey örgüsünü Agamben'in önerdiği doğrultuda bu biçimde inşa etmek, bu örgünün bileşenlerini kutuplaştırarak bir dereceye kadar faydalı olmakla birlikte yetersiz bir iktidar tasarımına ikna olmak anlamına gelir. Günümüzde de gördüğümüz üzere, iktidarın işleyişini bu türden bir kavramsal çerçevede ve salt biyolojik yaşamın değersizliği ve bu değersizliğin açığa çıktığı, insan yaşamının kurbanlaştırılmadan yok edildiği mekanlar olarak kamplar temelinde açıklamak

bu işleyişin çok boyutluluğunu göz ardı etmek olacaktır.

Todd May tam da bu noktayla ilgili olarak siyaset felsefesinde temel bir ayrıma işaret eder. Bu ayrımın bir tarafını oluşturan stratejik düşünme biçimi, olan ile olması gereken arasındaki gerilim alanında tek bir odağa, tek bir ilkeye dayalı bir analiz eksenini kabul eder.⁹ Agamben'in iktidar tasarımına baktığımızda da bu türden stratejik bir düşüncenin izlerini görürüz. Agamben iktidarın bütün işleyişini, egemenin hukuk temelinde yaratmış olduğu çıplak hayat üzerine yükleyerek, bugünün siyaset felsefesinin en önemli sorununu bireyin bu hukuksal süreç içerisinde biyolojik yönüne indirgenen yaşamı olarak görür. Bu biyolojik indirgemeyi kırmanın ve "mutluluk" idealine yönelen politik bir "yaşam biçimi"ne ulaşmanın yolu, egemenin dayattığı hukuksallaşma biçimini reddetmektir.¹⁰ Bu bakımdan Agamben'e göre tam da bu nedenle felsefe her zaman için hukukla bağ kurmak durumunda olup her felsefi çalışma felsefenin hukukla olan bu zorunlu bağı üzerine bir karar, bir düşünceden oluşur.¹¹ Oysa bugünün siyasetinde yeni bir yöne doğru gitmenin koşulu tek odaklı stratejik düşünme biçiminin ötesinde taktik siyaset alanına girmektir. Todd May'in sözleriyle "stratejik siyaset felsefesi, tüm adaletsizliklerin nedenini açıklayabilen yasal alan içerisindeki merkezi bir sorunsalı savunarak ya da varsayarak erkin, esas olarak sorunsalın odaklandığı mevziden" türediğini kabul ederken Foucault, Lyotard ve Deleuze'un düşünceleriyle öncülük ettiği taktik siyaset

(8) A.g.y s. 153.

(9) MAY, Todd- *Postyapısalcı Anarşizmin Siyaset Felsefesi*, (Çev. Rahmi G. Oğdül), Ayrıntı Yayınları, İstanbul: 2000 s. 21.

(10) AGAMBEN, Giorgio- *Means without End*, (Çev. Vincenzo Binnetti, Cesare Casarino), University of Minnesota Press, Minneapolis: 2000 s. 9.

(11) AGAMBEN, Giorgio- *Potentialities : Collected Essays in Philosophy*, (Çev. Daniel Heller-Roazen), Stanford University Press, Stanford, Calif. : 1999 s. 161.

(4) AGAMBEN, Giorgio- *Means without End*, (Çev. Vincenzo Binnetti, Cesare Casarino), University of Minnesota Press, Minneapolis: 2000 s. 3.

(5) AGAMBEN, Giorgio- *Kutsal İnsan- Egemen İktidar ve Çıplak Hayat*, (Çev. İsmail Türkmen), Ayrıntı Yayınları, İstanbul: 2001 s. 18.

(6) A.g.y s. 112.

(7) A.g.y s. 43.

felsefesi, erkin konumlandığı bir merkezin olmadığını, erkin ve buna bağlı olarak siyasetin bu merkeze indirgenemeyeceğini önc sürerek siyaset felsefesine yeni bir bakış açısı kazandırır. Bu düşünme biçimine belki de en uygun iktidar tasarımı Foucault'da buluruz. Bu bakımdan stratejik siyaset felsefesinden taktik siyaset felsefesine geçişi Agambenci egemen bağlamından Foucaultcu iktidar temasına geçiş üzerinden kurmamız yararlı olur.

Şu halde Agamben'in eleştirilerini bir kenara koymamakla birlikte, Agamben kendi egemen tasarımı Foucault'nun biyolojik yaşam ve iktidar arasında kurduğu ilişkiye yönelttiği bu eleştirilerden hareketle kurduğundan Foucault'nun iktidar analizine daha ayrıntılı bir biçimde bakmak gerekir. Foucault'nun siyaset felsefesindeki düşünce yolu Deliliğin Tarihi'yle oluşan kapatılma temasıyla başlarken Hapishanenin Doğuşu'nda iktidar, yalnızca baskı, kapatma gibi negatif işlevleriyle tanımlamanın yetersiz olacağı düşünceyle devam eder ve Cinselliğin Tarihi ile son dönem parçalı yazılarında savunmuş olduğu biyosiyaset kuramında son bulur. Dolayısıyla Foucault'nun merkezlessiz, konumuna göre farklılaşan, yalnızca negatif işlevi itibarı ile değil pozitif etkileriyle birlikte karmaşık bir yapı oluşturan ve kendisini dolaşıma soktuğu söylem biçimlerinde açığa çıkaran iktidar anlayışını kavrayabilmemiz için öncelikle O'nun bir kurum olarak hapishane analizinden hareket ederek bioiktidar kuramına varmamız gerekir.

Bir cezalandırma kurumu olarak hapishane, Foucault'ya göre, cezalandırma biçimlerinde gerçekleşen dönüşü-

mün sonucunda doğar. 19. yy.'a kadar cezalandırma, bedenın teşhiri, bedene türlü işkenceler uygulama ve suçluyu sürgüne yollama biçiminde işlerken 19. yy. ile birlikte kapatma, hapsedme yöntemi önem kazanır. Bu dönemde cezalandırmanın kendisi bir gösteri halini alıp suçun üzerine çıktığından, hem şiddet bu gösteride yeniden alevlenir hem de suçluya uygulanan bu şiddet izleyenlerin suçluya bir sempati duymasıyla sonuçlanır. Bunun için hapsedme yönteminin uygulanmasıyla birlikte beden, bir yıldırma nesnesi, ceza ise bir sahne ya da seyirlik bir unsur olmaktan çıkar.¹² Amacı cezalandırmanın, acı çektirmenin ötesinde ıslah etmek olan ve ortaya çıkışının temelinde bir kapatma edimi bulunan hapishane ise, süreç içerisinde iktidarın taleplerine uygun olarak bir dönüştürme aygıtı haline gelir.

Bu talepler doğrultusunda hapishane, emeğinden azami oranda faydalanılabilecek, uysal, 'normal'den hiçbir sapma göstermeyen bireyler yaratacak bir beden terbiyesi görevi üstlenir. Beden yeni cezalandırma yöntemiyle zorlama, mahrum bırakma ve yasaklama sistemi içerisine alınır. Beden terbiyesiyle suçlu, özgürlükten mahrum bırakılırken, cezalandırma askıya alınan hakların ekonomisi haline gelir.¹³ Bunun göstergeleri olarak hapishanelerde çeşitli ahlak ve dinsel pratikler, mahkûmların çalışmalarını sağlamak için atölyelerin kurulması, mahkûmlara 'düzenli' bir hayatın empoze edilmesi adına katı kuralların dayatılması sıralanabilir. Bu süreç, yaygın ahlak anlayışının içerisinde, çalışkan, üreten ve yaşamını belirli katı kurallar doğrultusunda düzenleyen bir birey tipi doğurur. Dolayısıyla modern ceza sisteminde amaç, işlenen

suçun karşılığı olan cezayı mahkûma ödetmek değil, birey üzerinde bu suçun ortaya yeniden çıkma olanağını ortadan kaldıracak türden bir dönüşüm yaratmaktır. Bu bakımdan Foucault, cezalandırma yöntemlerinin ve bu yöntemlerdeki dönüşümün yalnızca hukuk temelinde değil, bunun ötesinde iktidar ilişkileri ve nesne bağlantılarıyla ilgisinde, *siyasal bir beden teknolojisi olarak* incelenmesi gerektiğini savunur.¹⁴

Foucault'nun bu konuyla ilgisinde odaklandığı Pierre Riviere olayı, bize cezalandırma tekniklerindeki büyük kırılmaya şahit olma imkanı sunar. Bu olayla ilgili davada göze çarpan Pierre Riviere'in ailesini katletmesinin ne tür bir cezai karşılığı olduğunun sorgulanmasının ötesinde bu eylemi ne gerekçelerle, hangi ruh hali içerisinde yapmış olduğunun araştırılmasıdır. Bu durum yargılama sürecinin nesnesinin artık bedenın ötesinde "ruh" olduğunun bir işaretidir. Bu nedenle gerekçeleri öğrenmek, nedenleri sorgulamak, eylemin itici gücünü belirlemek burada amacın suçun cezasını vermek değil suçluya dair bir bilgi bütünü oluşturmak, eylemin olabirliğini ortadan kaldırmanın olanaklarını bu bilgiden hareketle sağlamak olduğunu gösterir. Bu bakımdan Pierre Riviere'in davasına psikiyatrların müdahalesi önemli bir göstergedir. Bu dava bu yönüyle psikiyatriyle birlikte başlayan, kriminoloji gibi diğer birçok bilimin hukuka müdahalesiyle devam eden bir süreci doğuracak ve hukuksal ceza mekanizmasının cezalandırma sistemindeki birincil konumunu yerinden edecektir. Özellikle psikiyatrinin hukuk

sürecine dahil edilmesinin asıl nedeni, cezalandırmanın işlevinin değişmesi, cezanın artık suçun büyüklüğüne değil, suçlunun doğasına uyarlanmaya çalışılmasıdır.¹⁵ Artık fiilin kendisi değil fiile yol açan güdü yani failin doğası irdelendiğinden savcı, hukuk sahnesindeki rolünü psikiyatra bırakacaktır. Bunun içindir ki Foucault'ya göre Riviere olayına ait belgeler, hem "belirli bir tür bilginin (yani tıp, psikiyatri, psikiyoloji), bu belgelerde belirlenen kurumlar ve rollerle (yani uzman, sanık, deli-cani vb'yle birlikte adli kurum) bağlantılı olarak biçimleniş ve uygulanış biçiminin analizi" için hem de burada söz konusu olan "güç", hakimiyet ve çatışma ilişkilerinin çözümü temelinde "olay odaklı ve siyasi, dolaşısıyla da stratejik olan bir söylem analizi için" malzeme sunar.¹⁶

Bu noktada yargı sistemi suçun tespit edip, yaptırım uygulayan bir merci olmaktan öte bir normallik değerlendirmesi temelinde mümkün bir normalleştirme sürecine yönelen bir aygıt haline gelir. Bu süreçte yapılanların ötesinde, yapılabilecek olanlar denetlenir. Bireylerin potansiyel güçleri düzeyinde gerçekleşen bu denetimi adalet kurumu değil, polis ve bütün bir gözetleyici ıslah edici kurumlar ağı olmak üzere "bir dizi yatay iktidar" tipi yürütür.¹⁷ Dolayısıyla artık cezalandırma yöntemlerini hukuk kurallarının doğrudan sonuçları olarak değil, iktidar ilişkileri alanının kendine özgü teknikleri biçiminde yorumlamak; bu yöntemleri yalnızca baskıcı ve yaptırımsal yönleri bakımından değil, yol açabilecekleri olumlu ve üretken etkiler dizisi içerisinde

(14) Ag.y. s.60.

(15) FOUCAULT, Michel- *İktidarın Gözü*, (Çev. Işık Ergüden), Ayrıntı Yayınları, İstanbul: 2003 s.196.

(16) FOUCAULT, Michel- *XIX. Yüzyılda Bir Aile Cinayeti*, (Çev. Erdoğan Yıldırım ve Alev Özgüner), Ayrıntı Yayınları, İstanbul: 2007 s.17.

(17) FOUCAULT, Michel- *Büyük Kapatılma*, (Çev. Işık Ergüden ve Ferda Keskin), Ayrıntı Yayınları, İstanbul: 2005 s. 223.

(12) FOUCAULT, Michel- *Hapishanenin Doğuşu*, (Çev. Mehmet Ali Kılıçbay), İmge Yayınları, Ankara: 2000, s. 39.

(13) Ag.y. s. 43.

de ele almak; iktidarın etkinliğini ona sahip olmayanlara yönelik bir zorlama ya da yasaklama olarak değil, onları kuşatan, onların içerisinden geçen ve böylelikle bir destek alanı yaratan bir etkinlik olarak görmek gerekir. Foucault'nun sözleriyle "hukuk öznesinin ceza yoluyla yeniden nitelendirilmesi" yerini "suçlunun yararlı bir biçimde terbiye edilmesine" bırakır. Eşitlikçi bir haklar biçimini garanti eden hukuksal yapı, disiplinlerin oluşturdukları mikro-iktidar sistemleri tarafından sınırlandırılır.

Foucault günümüz gözetim ve disiplin toplumunun temellerini, iktidarın hakikatle kurduğu çıkar ilişkisini, hukukun, nasıl bir nonnalleştirme mekanizması haline geldiğini hukuk ve cezalandırma sisteminde meydana gelen bu dönüşümden yola çıkarak açıklar. İktidardaki dönüşümün bir diğer işareti, yine iktidar hakikat bilgi ilişkisi temelinde Jeremy Bentham'ın tasarlamış olduğu hapishane modelidir. Bentham'ın Panopticon adını verdiği bu tasarım ortası daire şeklinde olan geniş bir avludan, bu avlunun etrafını saran hücrelerden ve avlunun tam ortasında bulunan bir gözetleme kulesinden oluşur. Bu tasarıma önemini kazandıran gözetleme kulesinin içerisi, parmaklıklar yoluyla gizlendiğinden kimse tarafından görülmeyenken, kuleden bulunan kişi tüm hücreleri gözetim altına alır. Panopticon bu yönüyle Foucault için modern gözetim toplumunun bir mikro örneğini sunar. Bu göz hapsiyle birlikte hapishanede mahkumun, toplumda ise bireyin tüm davranışlarının bilgisi oluşturularak, olamın bu bilgisi üzerinden olabilecek olamın önüne geçilir. İnsanların denetlen-

meleri ve kullanılabilimleri için her türlü ayrıntının gözlem altına alınması gerekir. İşte modern hümanizmanın insanı bu küçük ayrıntılardan doğmuştur.¹⁸ Foucault'nun sözleriyle *Panopticon*, "akıl ve disiplini taşı aktarmanın; mimariyi iktidarın yönetimi için şeffaf kılmanın; güç kullanımı ile zorlamaların yerine hiçbir boşluğu olmayan bir gözetim altında tutmanın yumuşak etkinliğini ikame etmenin; mekanı yasaların yakın tarihli insancillaştırmalarına ve yeni cezaevi teorisine uygun bir şekilde düzenlemenin en dolaysız" biçimidir.¹⁹ Şu halde disiplin toplumunun iki belirleyicisi olduğunu söyleyebiliriz. Bunlardan ilki, hapishane, eğitim, ordu, fabrika gibi kurumlarla bireyi bir dönüştürme projesinin içerisine almak, ikincisi ise gözlem ve bilgi teknolojileri ile her tek bireye dair her şeyi en ince ayrıntısına kadar arşivleyerek bireye ait olabilirlikler alanını ortadan kaldırmak. Foucault iktidarın bu bireyselleştirici işlemini anatomosiyaset olarak adlandırır.

Ancak modern dönemle birlikte iktidar başka bir eğilim daha gösterir. İktidar, bireyi disipline etme işlevini bir kenara bırakmamakla birlikte bakışını tür olarak insanın yaşamına doğru kaydırır. Bireyin ortopedisini hedef alan anatomosiyaset, toplumun ortopedisini hedef alan biyosiyasete eklenir. Başlangıçta tehlikeleri zararsız hale getirmeleri, yararsız ve hareketli halk kesimlerini sabitleştirmeleri beklenen disiplin mekanizmaları artık bunun ötesinde bireylerin mümkün yararlarını artırarak olumlu bir rol üstlenir.²⁰ Burada iktidarın bütünselleştirici yönü ön plana çıkar. Tek tek bireylerin bilgisi, gözetimi ve ehlileştirilmesi bir yana artık iktidar

aynı zamanda nüfus denetimi, doğum-ölüm oranları, yaşam standartları, kamu sağlığı gibi konuları ele alır. Dolayısıyla iktidar bir yandan özneyi bir bireyselleştirmeye tabi kılarken diğer yandan bir bütünselleştirme projesini gerçekleştirir. Bu bakımdan Agamben'in aksine Foucault, bu bireyselleştirme ve bütünselleştirme tekniğini temele alan biyosiyaseti biyolojik yaşama yönelik bir indirgeme olarak değil, bireyin üzerinde uygulanan ortopedi tekniklerinin ötesinde nüfusun biyolojik sağlığını da konu edinen bir iktidarın işleyiş mekanizması olarak görür.

Yaşam kaygısının başat hale geldiği, yaşamın müdahale nesnesi olup ölümün bir kenara bırakıldığı biyosiyaset kuramı, ölümü temele alıp yaşama müdahale etmeyen modern çağ öncesi hükümlerlik kuramından büyük bir kopuş sergiler. Hükümlerlik modelinde yaşatma hakkı öldürme yetkisiyle geçerlilik kazanır ve yaşam üzerindeki iktidar ölümle kurulurken, çağdaş dönemde ölüm hakkı yaşamı yöneten bir iktidarın gerektirdiklerine doğru kayar.²¹ Artık ölüm hakkı, yaşam üzerinde olumlu bir etki gösteren, yaşamı yöneten, yükselten, çoğaltan, "üzerinde kesin denetimler ve bütüncül düzenlemeler" uygulayan bir iktidarın tamamlayıcısı olma işlevini taşır. Foucault bir cezalandırma biçimi olarak idamin azalması ve kaldırılmasında belirleyici olanın, iktidarın yaşam yönündeki bu eğilimi olduğunu savunur. Çünkü asıl rolü yaşamı üretmek, güçlendirmek ve bunu yaparken düzenlemek olan bir iktidar mekaniz-

masının bu bağlamda gücünü ölüm alanında kullanması da beklenemez.²²

Biyoiktidarın bu gelişimi Foucault'ya göre hukuksal yasa sistemine karşı normatif işleyişin güçlenmesiyle sonuçlanır. Kendi varlığını sahip olduğu silaha borçlu olan yasanın bu anlamda başvurduğu ilk silah olan ölüm, "yaşamın sorumluluğunu üstlenen" bir iktidar biçiminde marjlara ötelendiğinden yasanın yaptırım gücü zayıflar: "Artık söz konusu olan egemenlik alanında ölümü öne sürmek değil, değer ve yararlılık alanında yaşam dağıtmaktır... Yasanın silindiğini ya da adalet kurumlarının yok olmaya yüz tuttuğunu söylemek istemiyorum; söylemek istediğim, yasanın gitgide daha fazla bir norm biçiminde işlediği ve adalet kurumunun, işlevleri özellikle bir aygıtlar evreniyle gittikçe daha çok bütünleştiğidir."²³

Buradan hareketle Foucault için modern iktidarın yaşatmayı amaçlarken ölümü olabildiğince ötelemeyi isteyen, ancak yaşamı da belirli bir normalizasyon ve ortopedi projesi dahilinde bir biçime sokmayı hedefleyen bir teknikler bütünü olduğu söylenebilir. Bu bağlamda bugünün devletinin amacı bireylerin yaşamlarındaki öğeleri geliştirmek yoluyla kendi gücünü pekiştirmektir. Bu pekiştirme görevini üstlenecek olansa polis kurumudur. Bireylerin davranışlarına "sürekli ve olumlu bir tarzda" müdahale eden polis, yönetimin insanları "faydalı bireyler olarak" konumlandırmasını sağlayan bir teknikler bütünü biçiminde kendisini gösterir.²⁴

(21) FOUCAULT, Michel- *Cinselliğin Tarihi*, (Çev. Hülya Uğur İnnüver), Ayrıntı Yayınları, İstanbul: 2003 s.100.

(22) A.g.y 101.

(23) A.g.y 106.

(24) FOUCAULT, Michel- *Özne ve İktidar*, (Çev. Işık Ergüden ve Osman Akanhay), Ayrıntı Yayınları, İstanbul: 2005 s.114-120.

(18) FOUCAULT, Michel- *Hapishanenin Doğuşu*, (Çev. Mehmet Ali Kılıçbay), İmge Yayınları, Ankara: 2000, s. 215.

(19) A.g.y s. 362.

(20) A.g.y s. 309.

Sonuç olarak Foucault, iktidar-birey ilişkisinde iktidarın merkezlessiz, her yerde farklılık göstermekle birlikte ortak bütüncül bir projenin işleyişini takip eden, kendisini yalnızca hukuk üzerinden değil, eğitim, ordu ve fabrikalar üzerinden söylemler aracılığıyla dolaşma sokan, bireyi yalnızca baskı, boyun, eğdirme gibi negatif işlevlerle değil, üretim, eğitim, ahlak ve yaşam koşullarının yüceltilmesi gibi pozitif işlevleriyle disipline eden bir yapıya sahip olduğunu savunur. Bu taktik düşünme biçimi bize, bir cezalandırma sistemi olarak hapis-hane kurumunun iç işleyişinde gördüğümüz pratiklerin, eğitimde, orduda ve fabrikada nasıl benzer bir biçimde kök saldığını görebilme imkânı sağlar. İktidar, Agamben'in öne sürdüğü gibi hukukun kendisini askıya almasıyla oluşturduğu hukukdışılık alanında değil, aksine tüm toplumsal kurumların insanı normalleştirme projesi adına kesiştiği alanda iş görür. Dolayısıyla iktidarın belirtisi olarak hukuka ve yaşaya bir ayrıcalık tanımak yerine iktidarın kılcallaşarak uyguladığı baskı tekniklerini saptamaya çalışmak gerekir.²⁵ Bu bakımdan Agamben'in izlediği yolu takip ederek egemenin hukuk aracılığıyla bireyi çıplak hayata dönüştürdüğü türünden bir sav temelinde, iktidar uygulamalarının en aşırı noktalara ulaştığı kamp figürünü seçmek yerine, onun izlerini insan yaşamının en üst düzeyde normalleştiği, yaşam koşullarının stabilize olduğu ve her türden aşırılığın dışlandığı alanlarda sürmek, bizi hem hukuku bugünün çıkmazının yegane sorumlusu olarak görüp, hukuk kavramını siyaset felsefesinin olmazsa olmaz unsuru haline getirmekten, hem de iktidarı hukuk destekli tek merkezli bir ege-

men tasarımına varma yanlışından kurtaracaktır.

KAYNAKÇA

- AGAMBEN, Giorgio- *Kutsal İnsan- Egemen İktidar ve Çıplak Hayat*, (Çev. İsmail Türkmen), Ayrıntı Yayınları, İstanbul: 2001.
- AGAMBEN, Giorgio- *Means without End*, (Çev. Vincenzo Binnetti, Cesare Casarino), University of Minnesota Press, Minneapolis: 2000.
- AGAMBEN, Giorgio- *Potentialities: Collected Essays in Philosophy*, (Çev. Daniel Heller-Roazen), Stanford University Press, Stanford, Calif. :1999.
- FOUCAULT, Michel- *Hapishanenin Doğuşu*, (Çev. Mehmet Ali Kılıçbay), İmge Yayınları, Ankara: 2000.
- FOUCAULT, Michel- *İktidarın Gözü*, (Çev. Işık Ergüden), Ayrıntı Yayınları, İstanbul:2003.
- FOUCAULT, Michel- *XIX. Yüzyılda Bir Aile Cinayeti*, (Çev. Erdoğan Yıldırım ve Alev Özgüner), Ayrıntı Yayınları, İstanbul:2007
- FOUCAULT, Michel- *Büyük Kapılma*, (Çev. Işık Ergüden ve Ferda Keskin), Ayrıntı Yayınları, İstanbul: 2005.
- FOUCAULT, Michel- *Cinselliğin Tarihi*, (Çev. Hülya Uğur Tanrıöver), Ayrıntı Yayınları, İstanbul:2003.
- FOUCAULT, Michel- *Özne ve İktidar*, (Çev. Işık Ergüden ve Osman Akınhay), Ayrıntı Yayınları, İstanbul: 2005.
- FOUCAULT, Michel- *Toplumunu Savunmak Gerekir*, (Çev. Şehsuvar Aktaş), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul: 2004.

(25) FOUCAULT, Michel- *Toplumunu Savunmak Gerekir*, (Çev. Şehsuvar Aktaş), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul: 2004.

- MAY, Todd- *Postyapısalcı Anarşizmin Siyaset Felsefesi*, (Çev. Rahmi G. Ögdül), Ayrıntı Yayınları, İstanbul:2000.